
Endelig hjerne – uendelig univers

INTERVJU

CHRISTINA SVANSTRØM

christina@svanstrom.no

I 80 år har Trond Sætre vært en nysgjerrig mann. Dette er en fortelling om vitebegjær, familieliv og eksistensens store og små spørsmål.

Alle foto: Christina Svanstrøm

Når vi møtes til intervjuet, er det med hans 45 år som lege i Vesterålen som bakteppe.

I tillegg kommer en livstid med nysgjerrighet.

Som matematiker, med formlenes uendelige univers. Som fysiker, der det umulige er mulig. Som lege, med et dypdykk i biologien. Som psykiater, i møte med menneskesjelen.

Kommunikasjonen i forkant av møtet har vært forbeholdt kort tekst på meldinger eller mail. Internett har vært til liten hjelp. Det er knapt så det lar seg gjøre finne spor av denne mannen på verdensveven.

Notat: «27/10–18, 05.44: Hvorfor ønsker Tidsskriftet å intervju meg, har jeg noe å bidra med? Jeg er nylig blitt 80 år, og fyller tiden sammen med Anna, leser mye, bl.a. papirutgave av Klassekampen og Aftenposten, lokale aviser, The Guardian på nettet. P.t. også en intens periode med matematikk. Spesifikk legefaglig litteratur er lagt unna, men følger litt med i Tidsskriftet. Ellers treffer vi gode venner, er friske og har et godt liv. Nyter naturen og turlivet i Vesterålen.»

Noen uker etter at vi møttes, sendte Trond meg en redigert utgave av lista han kastet et blikk på fra tid til annen under intervjuet. Det er et dokument på 5 463 ord, formulert på 13 tettskrevne sider, med tankestrømmer, ideer og konkrete resonnementer han skrev i månedene som fulgte etter at han takket ja til å stille til intervju. Store og små tema som opptar ham.

Det er utdrag fra disse notatene som har fått sin plass stedvis i teksten. Mye av Trond Sætre fortelles nemlig best gjennom hans egen indre og undrende monolog, ispedd øyeblikk og sitater fra da vi møttes.

Summen er et saklig sammensurium.

Men slik opplever jeg også Trond.

Vitenskapsdrømmen

Historien om Trond Sætre starter i Bagn i Valdres, der det var krigshandlinger rett utenfor husveggene april dagene 1940. Han ble født i 1938, to år før familien ble drevet på flukt. I dag sitter han igjen med noen minner og mange fortellinger fra barneårene under krigen. Flukten, og fellesskapet som oppsto da de gjemte seg unna i kjellerne i ly for kuler og granater når det stod på som verst, er blant det som sitter igjen.

Trond Sætre

Født 29. september 1938

Gift med Anna, tre barn

Cand.real., hovedfag fysikk 1967

Legestudium Oslo 1968–73

Turnus Stokmarknes og Hadsel 1973–74

Assistentlege Stokmarknes sykehus, medisinsk avdeling 1975–76

Distriktslege Hadsel kommune 1976–90

Utdanning psykiatri (Blakstad, Dikemark, Stokmarknes) 1990–94

Overlege Vesterålen DPS 1994–2015

Vikaroverlege Vesterålen DPS 2017–18

Veien gikk i rykk og napp fra urolighetene i Valdres til Rena, og så til Modum der far fikk jobb som ingeniør på avisfabrikk.

Det var ingeniør mange så for seg at unge Trond en dag skulle bli. Hjemme hadde han alle forutsetninger for å finne veien inn i de praktiske fagene. I familiens bolig, som var mer enn romslig nok, fikk Trond Sætre plass til drømmen om en gang å bli vitenskapsmann. Han hadde sitt helt egne laboratorium og fikk forsøksvis fordype seg i grunnstoffenes verden med et rom fylt av kjemikalier og apparaturer.

Interessen for kjemi og de minste byggesteinene holdt ham gående lenge, helt til han nådde midten av tenårene. Da oppdaget han en verden under bakken. På Modum betød det en verden av uendelige muligheter for geologisk utforskning i gruveganger.

Fastholdt i drømmen om å være en vaskeekte vitenskapsmann var det klart han valgte realfagsstudier.

På Universitetet i Oslo startet det med geologi og kjemi, som raskt ble fysikk og matematikk, og endte med en fascinasjon for den mer abstrakte kvantemekanikken og Einsteins relativitetsteorier. Trond ble cand.real. i 1967.

– Hovedoppgaven var om dislokasjoner i krystaller. Jeg trivdes med fysikk, men i midten av 1960-årene hadde jeg lest om DNA og ble tent på biologi og genetikk.

Det startet som en nær impulsiv søknad på medisinstudiet, men i 1968 ble han medisinstudent på ekte.

I 1973 kunne han også inneha tittelen cand.med.

Et liv for to

Notat: «1/11–18: Forestående portrettintervju har gjort meg selvopptatt. Men det har jeg vel alltid vært. Jeg har familie og gode venner, og vil ikke være dem foruten. De betyr mye for meg. Men jeg trives også alene, f.eks. på turer i naturen. Naturopplevelsene er størst når jeg er alene, men da savner jeg noen å dele opplevelsene med.»

Sætre møter oss som fagperson, men hans vei har i stor grad sitt utspring i tosomheten med Anna. Siden de møttes i Oslo har de to delt livet, stiftet familie og flyttet nordover. Hun som sykepleier, han som lege, sammen som foreldre.

Vi befinner oss langt fra mørket, musikken og mystikken i Dovrehallen, der de to møttes under studietiden i Oslo. Da Trond var ferdig med medisinstudiet og familien på fem pakket Renaulten og dro nordover, ble det en avgjørelse for livet.

Paradigmeskiftet

Hjemme hos Trond og Anna er kaffen servert.

– Først hadde jeg ingenting å snakke om, men nå har jeg altfor mye å si, sier Trond Sætre.

Han sitter i gyngestolen, og har funnet fram ei liste. Vi har ryddig tatt oss fra barndommen til Nord-Norge.

Nå har han plassert brillene høyt på hodet og studerer mobilskjermen.

Jeg ser meg rundt i det lune stuerommet. Lysene her inne flyter varmt over i det kalde skumringslyset der ute. Blått hav og fjell i det fjerne. Fjellene i Vesterålen er ikke så spisse og kvasse som lenger sør vest i havgapet. Hvis Lofotveggen gir huggtenner og gapende kjeft, er Vesterålen jekslene som fordøyer restene av storm fra storhavet utenfor.

– Jeg har ikke noe stort prosjekt eller noen bragder å vise til. Men jeg har mine tanker om ting som rører seg i tiden, filosofiske betraktninger og ideer. Notatene er litt rotete. Første notat: «Mitt tvisyn», sier Sætre.

– Aasmund Olavsson Vinje?

– Ja, stemmer, etter han ja. Og neste punkt er «Jordas undergang», deretter «Freud og Einstein».

Sætre tenker seg om et øyeblikk, før han lar brillene falle på plass og beslutter å ta fart inn i det 20. århundret.

– Det skjedde mye rundt århundreskiftet, både innen matematikk, fysikk, kosmologi, psykiatri og kunst. Kvantemekanikken brøt med den gamle fornuften. Tid og rom, årsak og virkning var ikke determinert som før. I samme tidsrom oppsto den moderne og abstrakte kunsten med Picasso, Freud utviklet sine teorier om indre konflikter, drømmer og det ubevisste. Kraepelin beskrev og klassifiserte psykoser mer spesifikt.

Sætre leser opp, føyer til og tenker høyt før vi beveger oss mot hans faglige forkjærlighet: psykiatrien.

Menneskets mørke materie

Notat: «1/1/19: Legeyrket er fylt av store og små etiske situasjoner: Mitt inntrykk er at mentalt og sosial bedre fungerende pasienter oftere får rett til psykoterapi enn andre da de vurderes som 'velegnet' for terapi. Er det slik at de som har utviklet og de som gir psykoterapi har mer til felles med velegnede pasienter? Har vi som er leger og psykologer samme evne til empati for pasienter fra alle samfunnslag og alle slags pasienter?»

– Som nyutdannet lege så jeg ikke på meg selv som blivende psykiater. Men faget virket interessant. Som allmennlege følte meg litt hjelpeløs når pasienter ba om samtaleterapi, og det var da langt fra distriktet til spesialistene i Bodø.

Møtet med det psyke mennesket fascinerte Sætre. Etter å ha tatt noen praksisperioder i psykiatrien for å forbedre seg selv som allmennlege, innså han etter hvert at han var i ferd med å bli psykiater.

Og slik ble det. I 1994 var han ferdig psykiatrisk overlege på Stokmarknes.

Angst, depresjon og suicidalitet engasjerte ham. Selv om det alltid er en øvelse i stor usikkerhet.

– Som fagperson er det viktig å klare å skille mellom selvmordsrisiko her og nå og risiko over tid, sier Sætre.

– Det har vært mye fokus på selvmord og suicidalitet i min tid som psykiater. Vi er langt mer oppmerksom på det i dag enn før. Men det er langt mellom hvert selvmord, og når det skjer, kommer det som et sjokk for både familie og behandler.

Notat: «22/12–18: Suicid, et brutalt møte med døden. Følelse av skyld. Som psykiater føler man seg ofte alene og personlig ansvarlig når 'min' pasient begår selvmord. Ved uventet dødsfall i somatisk helsetjeneste oppleves ansvaret delt på mange, pga. svikt i teknologien og pga. 'livets gang'. Men hvordan forholde oss til kronisk suicidale pasienter som vi tror en dag vil lykkes i å ta sitt liv? Nei det er ikke lett.»

Legeyrkets kall er å verne om det levende – og sårbarheten i livet selv. Når døden kommer nært på livet innenfor legefrakken, er det tungt å være menneske og medisiner på samme tid.

I 1998 fikk familien Sætre oppleve sorgen selv.

Tomas, den yngste sønnen til Trond og Anna, tok sitt eget liv.

Tomas var en ung mann, en sønn, en bror og en medisinstudent i Tromsø.

– Midt i studiet tok han seg fri ett år. Han var deprimert og hadde trolig avbrutt samtaler hos psykolog i Tromsø. Jeg hentet ham hjem etter et suicidforsøk, og hjemme gikk det bedre. Han var mer aktiv og begynte å forberede seg på å gjenoppta studiet. Vi var optimistiske, men han var fortsatt ikke frisk. Jeg prøvde å få ham til å gå med på behandling eller innleggelse, men han mente at det ikke hadde noen hensikt. Jeg følte at Tomas var i trygge hender, her hos

oss. Men det var han altså ikke. Det er fortsatt et sår som ikke er grodd, for oss begge to, og for alle i familien. Støtte og oppmerksomhet fra venner har betydd mye, også Tomas sine venner.

Trond Sætre forteller i knappe ordelag, og er var for at historien og sorgen eies av flere enn ham alene.

Men han medgir at han i dette forumet kan dele hvordan han som fagperson opplevde tapet og skyldfølelsen i ettertid.

– Som psykiater har jeg tenkt at jeg burde ha skjønt det. Han var fortsatt deprimert og hadde jo gjort et selvmordsforsøk tre uker tidligere. Men han var blitt mye bedre. Ting fungerte rimelig bra, og han begynte å tenke framover. Så skjedde det: brått, uventet og brutalt.

Det uendelige universet

Notat: «7/2/19: (...) Det kan hende jeg er blitt vel pratsom? Det er så mye jeg vil dele. Om det jeg leser, eller det som romsterer i mitt hode. Samvær med familie og gode venner betyr mye. Natur og friluftsliv tar også mye av min tid, til beins om sommeren og på ski om vinteren. Sliter meg opp bratte bakker til svære og flotte utsikter og herlig nedtur i myk snø, med skrekkblandet fryd.»

Han tenker mye, Trond Sætre. Da vi avtalte å møtes, var han tidlig klar på at han «ikke er sosialt anlagt», som han selv sier. Han er ikke en mann for «småprat eller den slags».

Men han har mye å dele. Fra sorg til refleksjon. Fra en fascinasjon til den neste. Fra ett argument til et annet.

Vi gjør en reise gjennom tanker og tvil. Og vender tilbake til tvisynet.

– Jeg har en tendens til å forstå den jeg er uenig med.

– Det er jo ikke alle forunt å tenke over den andres argument?

– Nei, men jeg lar meg ikke så lett hisse opp. Det gjør at jeg kan ta til meg nye synspunkter og ikke kjempe for alltid å ha rett. Men blir jeg følelsesmessig berørt, kan tankene låse seg.

Sætre forklarer. Han kan være uenig med mange, men også ønske å forstå hvordan de tenker. EF-striden på venstresiden er et eksempel. Både i 1970-årene og i 1994 var han motstander, men nå heller han mot å se på EU som fredsskapende.

– Selv om jeg aldri har stemt Høyre, har jeg sympatier med Angela Merkel og mange med henne. Poenget er at det uten tvisyn kan bli fanatisme og vi glemmer å se den andre siden.

Selv etter 80 år er Sætre på jakt etter nye spørsmål.

Notat: «Er rom og tid endelige? Eller uendelige? Fins det noe skapende prinsipper, f.eks. en Gud? Eller kan alt forklares med tilfeldigheter. Som Darwins lære om evolusjon? Jeg tror vi mennesker aldri vil få klarhet i dette. Vår fantastiske hjerne er tross alt endelig i et trolig uendelig tid-rom-univers.»

Publisert: 6. mai 2019. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.19.0184

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 17. februar 2026.